

**MAZOWIECKI URZĄD WOJEWÓDZKI
WYDZIAŁ POLITYKI SPOŁECZNEJ**

**Kadra zatrudniona
na terenie województwa mazowieckiego
przy wykonywaniu zadań
pomocy społecznej w latach 2006-2009 r.**

Warszawa 2010 r.

1. PRAWNE UWARUNKOWANIA POMOCY SPOŁECZNEJ	3
1.1 POMOC SPOŁECZNA W ROZUMIENIU USTAWY.....	3
1.1.1 Zadania gminy	5
1.1.2 Zadania powiatu	7
1.1.3 Zadania samorządu województwa	9
1.1.4 Zadania Wojewody.....	9
1.2 CHARAKTERYSTYKA POMOCY SPOŁECZNEJ.....	11
2. CHARAKTERYSTYKA INSTYTUCJI DZIAŁAJĄCYCH W ZAKRESIE POMOCY SPOŁECZNEJ.....	13
2.1 RODZAJE JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH POMOCY SPOŁECZNEJ	13
2.2 CHARAKTERYSTYKA ZATRUDNIENIA W JEDNOSTKACH POMOCY SPOŁECZNEJ.....	14
2.2.1 Ogólne dane na temat zatrudnienia w jednostkach pomocy społecznej.....	14
2.2.2 Ośrodki Pomocy Społecznej.....	16
2.2.3 Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie	19
2.2.4 Domy Pomocy Społecznej.....	22
2.2.5 Domy dla samotnych matek z dziećmi.....	24
2.2.6 Placówki opiekuńczo-wychowawcze i ośrodki adopcyjno-opiekuńcze	26
2.2.7 Środowiskowe Domy Samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi	31
2.2.8 Ośrodki Interwencji Kryzysowej	32
2.2.9 Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia.....	33
3. PRACOWNIK SOCJALNY – CHARAKTERYSTYKA	35
3.1 ZADANIA PRACOWNIKA SOCJALNEGO	35
3.2 PRACOWNICY SOCJALNI NA TERENIE WOJ. MAZOWIECKIEGO	36
4. PODSUMOWANIE	38

1. Prawne uwarunkowania pomocy społecznej

1.1 Pomoc społeczna w rozumieniu ustawy

Podstawą prawną, która definiuje pomoc społeczną i zadania w ramach niej realizowane jest **ustawa z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej** (Dz.U. 2009 r. Nr 175, poz. 1362 ze zm.).

Zgodnie z definicją zastosowaną w art. 2 ust. 1 ww. ustawy „**pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości**”.

Pomoc społeczna jest organizowana przez organy administracji rządowej i samorządowej, przy jednoczesnej współpracy (na zasadzie partnerskiej) z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Z racji specyfiki charakteru wsparcia ustawa o pomocy społecznej przewiduje, iż wsparcie jest udzielane zarówno osobom indywidualnym, jak i całym rodzinom osób potrzebujących wsparcia. Zgodnie z założeniami przyjętymi w ustawie, celem głównym pomocy społecznej jest prowadzenie zadań zmierzających do **życiowego usamodzielnienia oraz integracji ze środowiskiem osób objętych pomocą**. Jednak rodziny i osoby korzystające z pomocy społecznej mają obowiązek współdziałania w rozwiązywaniu ich trudniej sytuacji życiowej.

Prawo do świadczeń z zakresu pomocy społecznej, jeśli umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej przysługuje:

1. osobom posiadającym obywatelstwo polskie, mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
2. cudzoziemcom mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej:
  - a. na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udzielonego w związku z okolicznością, o której mowa

w art. 53 ust.1 pkt 13 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2006 r. Nr 234, poz. 1694, z późn. zm.), lub w związku z uzyskaniem w Rzeczypospolitej Polskiej statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej;

- b. na podstawie zgody na pobyt tolerowany – w formie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego;
3. mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywatelom państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) — stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej oraz członkom ich rodzin w rozumieniu art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (Dz. U. Nr 144, poz. 1043, z 2007 r. Nr 120, poz. 818 oraz z 2008 r. Nr 216, poz. 1367), posiadającym prawo pobytu lub prawo stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Jednocześnie prawo do świadczeń w formie interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego przysługuje cudzoziemcom, o których mowa w art. 53 ust. 1 pkt 15 oraz art. 53a ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach.

Zgodnie z zapisami w ustawie o pomocy społecznej, istnieje możliwość udzielenia pomocy osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

1. ubóstwa;
2. sieroctwa;
3. bezdomności;
4. bezrobocia;
5. niepełnosprawności;
6. długotrwałej lub ciężkiej choroby;
7. przemocy w rodzinie, w tym potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
8. potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
9. bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
10. braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całonocne placówki opiekuńczo-wychowawcze;

11. trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
12. trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
13. alkoholizmu lub narkomanii;
14. zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
15. klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Zakres pomocy społecznej i ostateczna decyzja o formie jej przyznania jest podejmowana po przeanalizowaniu indywidualnej sytuacji odbiorców ubiegających się o wsparcie.

Zakres zadań wykonywanych w ramach pomocy społecznej sprawia, iż bezpośrednio ich realizacja jest wykonywana przez jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne na szczeblu gminnym i powiatowym. Z tego względu na tych szczeblach obserwuje się największą liczbę pracowników zaangażowanych w wykonywanie zadań z zakresu polityki społecznej. Na szczeblu samorządu województwa ich liczba jest już znacznie niższa, co wynika z charakteru postawionych zagadnień skupionych w głównej mierze na koordynacji i nadzorze zadań wykonywanych przez gminy i powiaty.

1.1.1 Zadania gminy

Zadania z zakresu pomocy społecznej spoczywające na gminie można podzielić na **zadania własne obowiązkowe**, **zadania własne o charakterze nieobowiązkowym** oraz **zadania zlecone**.

Zadania własne obowiązkowe
<ol style="list-style-type: none"> 1. opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka; 2. sporządzanie bilansu potrzeb gminy w zakresie pomocy społecznej; 3. udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym; 4. przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych; 5. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych; 6. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego; 7. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia

zdrowotne osobom bezdomnym oraz innym osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia;

8. przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego;
9. opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem;
10. praca socjalna;
11. organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
12. prowadzenie i zapewnienie miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego lub mieszkaniach chronionych;
13. tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną;
14. dożywianie dzieci;
15. sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym;
16. kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu;
  - 16 a. pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
17. sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego;
18. utworzenie i utrzymywanie ośrodka pomocy społecznej, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników;
19. przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych;
20. opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Zadania własne nieobowiązkowe

1. przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych;
2. przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze;
3. prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki;
4. podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
5. współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i o szkoleniach.

Zadania zlecone z zakresu administracji rządowej realizowane przez gminę

1. organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
2. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską

żywnościową lub ekologiczną;

3. prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
4. realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;
5. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a;
6. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
7. wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

1.1.2 Zadania powiatu

W przypadku powiatu zadania określone w ustawie o pomocy społecznej należy podzielić na **zadania własne** powiatu oraz **zadania z zakresu administracji rządowej** realizowane przez powiat.

Zadania własne powiatu

1. opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka — po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami;
2. prowadzenie specjalistycznego poradnictwa;
3. organizowanie opieki w rodzinach zastępczych, udzielanie pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania umieszczonych w nich dzieci oraz wypłacanie wynagrodzenia z tytułu pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka albo świadczonej opieki i wychowania niespokrewnionym z dzieckiem zawodowym rodzinom zastępczym;
4. zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców, w szczególności przez organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, dla dzieci i młodzieży, w tym placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym, a także tworzenie i wdrażanie programów pomocy dziecku i rodzinie;
5. pokrywanie kosztów utrzymania dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych i w rodzinach zastępczych, również na terenie innego powiatu;
6. przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze;
7. pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia,

młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze, mających braki w przystosowaniu się;

8. pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, mającym trudności w integracji ze środowiskiem;
9. prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób;
10. prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy oraz powiatowych ośrodków wsparcia, w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, z wyłączeniem środowiskowych domów samopomocy i innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
11. prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej;
12. udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach;
13. szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej z terenu powiatu;
14. doradztwo metodyczne dla kierowników i pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu;
15. podejmowanie innych działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
16. sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego;
17. sporządzanie bilansu potrzeb powiatu w zakresie pomocy społecznej;
18. utworzenie i utrzymywanie powiatowego centrum pomocy rodzinie, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników.

Zadania z zakresu administracji rządowej realizowane przez powiat

1. pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, w zakresie indywidualnego programu integracji, oraz opłacanie za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia oraz innych przepisach;
2. prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
3. realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;
4. udzielanie cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a ustawy o pomocy społecznej, pomocy w zakresie interwencji kryzysowej;
5. finansowanie pobytu w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz w rodzinach zastępczych dzieciom cudzoziemców niewymienionych w art. 5;
6. realizacja zadań z dziedziny przysposobienia międzynarodowego dzieci, w tym zlecenie realizacji tych zadań podmiotom prowadzącym niepubliczne ośrodki adopcyjno-opiekuńcze wyznaczone przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego.

1.1.3 Zadania samorządu województwa

Zadania z zakresu pomocy społecznej stoją także przed samorządem województwa, który zgodnie z ustawą odpowiedzialny jest za realizację 9 zadań, w tym:

1. opracowanie, aktualizowanie i realizacja strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej będącej integralną częścią strategii rozwoju województwa obejmującej w szczególności programy: przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, współpracy z organizacjami pozarządowymi — po konsultacji z powiatami;
2. organizowanie kształcenia, w tym prowadzenie publicznych szkół służb społecznych oraz szkolenia zawodowego kadr pomocy społecznej;
3. rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz opracowywanie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska;
4. inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej;
5. organizowanie i prowadzenie regionalnych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
6. prowadzenie banku danych o wolnych miejscach w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie województwa;
7. sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego;
8. sporządzanie bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej i przekazywanie go wojewodzie do dnia 1 marca każdego roku;
9. utworzenie i utrzymanie regionalnego ośrodka polityki społecznej, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników.

1.1.4 Zadania Wojewody

Ustawa określa również zadania stojące przed Wojewodą w zakresie polityki społecznej, do których należy:

1. ustalanie sposobu wykonywania zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego;
2. stwierdzenie zgodności programów naprawczych w zakresie osiągnięcia standardów w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej oraz ocena stopnia ich realizacji;
3. wydawanie i cofanie zezwoleń lub zezwoleń warunkowych na prowadzenie domów pomocy społecznej oraz wydawanie i cofanie zezwoleń na prowadzenie placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, w tym prowadzonych na podstawie przepisów o działalności gospodarczej;

- 3 a. wydawanie i cofanie zezwoleń lub zezwoleń warunkowych na prowadzenie całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych;
4. prowadzenie rejestru domów pomocy społecznej, placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, w tym prowadzonych na podstawie przepisów o działalności gospodarczej, placówek opiekuńczo-wychowawczych i ośrodków adopcyjno-opiekuńczych;
5. koordynowanie działań w zakresie integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, w szczególności w zakresie wskazania im miejsca zamieszkania oraz prowadzenie rejestru zatwierdzonych indywidualnych programów integracji;
6. wyznaczenie, w uzgodnieniu ze starostami powiatów prowadzących ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, ośrodka prowadzącego bank danych o dzieciach oczekujących na przysposobienie i kandydatach zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej oraz o rodzinach zgłaszających gotowość przysposobienia dziecka;
7. realizacja lub zlecenie jednostkom samorządu terytorialnego lub podmiotom niepublicznym zadań wynikających z programów rządowych;
8. nadzór nad realizacją zadań samorządu gminnego, powiatowego i województwa, w tym nad jakością działalności jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz nad jakością usług, dla których minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego określił standardy, w tym standardy opieki i wychowania, a także nad zgodnością zatrudnienia pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z wymaganymi kwalifikacjami;
- 8 a. nadzór pedagogiczny w odniesieniu do wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych na podstawie przepisów ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, z późn. zm.);
9. kontrola jakości usług, o których mowa w pkt 8, wykonywanych przez podmioty niepubliczne na podstawie umowy z organami administracji rządowej i samorządowej;
  - 9 a. kontrola jakości usług, o których mowa w pkt 8, wykonywanych przez domy pomocy społecznej prowadzone nie na zlecenie organu jednostki samorządu terytorialnego przez podmioty niepubliczne, o których mowa w art. 57 ust. 1 pkt 2–4;
10. kontrola placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, w tym prowadzonych na podstawie przepisów o działalności gospodarczej, w zakresie standardów usług socjalno-bytowych i przestrzegania praw tych osób;
11. ocena stanu i efektywności pomocy społecznej, z uwzględnieniem bilansu potrzeb sporządzonego przez samorząd województwa;
12. sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego, również w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego;

13. realizacja zadań określanych przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w zakresie utrzymania i rozwoju systemu informatycznego w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie oraz współfinansowanie i sprawowanie nadzoru nad jego funkcjonowaniem;
14. finansowe wspieranie programów w określonym przez wojewodę obszarze pomocy społecznej, realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego lub podmioty uprawnione, o których mowa w art. 25 ust. 1; do wyboru programów stosuje się odpowiednio art. 25, 26, 28–35;
15. koordynowanie, w ramach systemu pomocy społecznej, działań w zakresie zapobiegania handlowi ludźmi oraz wsparcia udzielanego ofiarom handlu ludźmi.

1.2 Charakterystyka pomocy społecznej

Biorąc pod uwagę szeroki zakres merytoryczny udzielania pomocy społecznej oraz szczególne sytuacje będące przyczyną konieczności skorzystania przez beneficjentów tej pomocy istnieje możliwość indywidualnego rozpatrzenia potrzeb odbiorców pomocy i dopasowania jej formy do sytuacji życiowej, w jakiej znajduje się ta osoba. Zgodnie z zapisami w ustawie, pomoc społeczna w szczególności polega:

1. przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
2. pracy socjalnej;
3. prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
4. analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
5. realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
6. rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Zarówno gmina, jak i powiat nie mogą odmówić pomocy osobie potrzebującej. Jednak *„w przypadku stwierdzenia przez pracownika socjalnego marnowania przyznawanych świadczeń, ich celowego niszczenia lub korzystania w sposób niezgodny z przeznaczeniem bądź marnowania własnych zasobów finansowych może nastąpić ograniczenie świadczeń, odmowa ich przyznania albo przyznania pomocy w formie świadczenia niepieniężnego”¹*. Także w przypadku braku współpracy osoby lub rodziny z pracownikiem socjalnym w zakresie poprawy trudnej sytuacji życiowej, w tym między innymi przez odmowę podjęcia zatrudnienia, odmowę zawarcia kontraktu socjalnego lub innych form udzielonej pomocy, istnieje możliwość odmowy wypłaty świadczeń.

---

¹ art. 11 ust.1 Ustawy o pomocy społecznej.

Świadczenia pomocy społecznej, o których mowa powyżej dzielą się na świadczenia pieniężne oraz świadczenia niepieniężne.

Świadczenia pieniężne	Świadczenia niepieniężne
<ol style="list-style-type: none"> 1. zasiłek stały 2. zasiłek okresowy 3. zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy 4. zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie 5. pomoc dla rodzin zastępczych 6. pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki 7. świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą 8. wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez są d. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. praca socjalna; 2. bilet kredytowany; 3. składki na ubezpieczenie zdrowotne; 4. składki na ubezpieczenie społeczne; 5. pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie; 6. sprawienie pogrzebu; 7. poradnictwo specjalistyczne; 8. posiłek; 9. usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, 10. specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia; 11. mieszkanie chronione; 12. pobyt i usługi w domu pomocy społecznej 13. opieka i wychowanie w rodzinie zastępczej i w placówce opiekuńczo-wychowawczej; 14. pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych, 15. szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna prowadzone przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze.

Rodzaj przyznanej pomocy społecznej jest udzielany przy uwzględnieniu indywidualnych potrzeb beneficjentów oraz członków ich rodzin.

2. Charakterystyka instytucji działających w zakresie pomocy społecznej

2.1 Rodzaje jednostek organizacyjnych pomocy społecznej

Świadczenia i usługi udzielane w ramach systemu pomocy społecznej przyznawane są i realizowane przez odpowiednie, zgodnie z zapisami ustawy, jednostki i placówki pomocy społecznej. Należą do nich:

a. Ośrodki Pomocy Społecznej

Administracyjnie usytuowane w gminie, w zależności od statusu gminy dzielą się na gminne (GOPS), miejsko-gminne (MGOPS) oraz miejskie (MOPS);

b. Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie

c. Domy Pomocy Społecznej

d. Domy dla samotnych matek z dziećmi

e. Placówki opiekuńczo-wychowawcze, do których należą placówki dzienne, placówki opiekuńcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze;

f. Środowiskowe domy samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi;

g. Ośrodki interwencji kryzysowej;

h. Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia

Ww. jednostki prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego lub przez organizacje pozarządowe lub osoby kościelne za zlecenie jednostek samorządu terytorialnego.

Ponadto usługi w ramach systemu pomocy społecznej świadczone są przez różnego rodzaju placówki prowadzone przez organizacje pozarządowe, Należą do nich w szczególności noclegownie i schroniska dla osób bezdomnych, kluby świetlice różnego rodzaju ośrodki wsparcia. Funkcjonują również placówki całodobowej opieki zapewniające opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku działające komercyjnie, na podstawie przepisów o działalności gospodarczej.

2.2 Charakterystyka zatrudnienia w jednostkach pomocy społecznej

2.2.1 Ogólne dane na temat zatrudnienia w jednostkach pomocy społecznej

Na przestrzeni ostatnich lat odnotowuje się zmianę w procentowym udziale zatrudnionych w poszczególnych typach jednostek pomocy społecznej oraz wzrost zatrudnienia w jednostkach wykonujących zadania z zakresu pomocy społecznej.

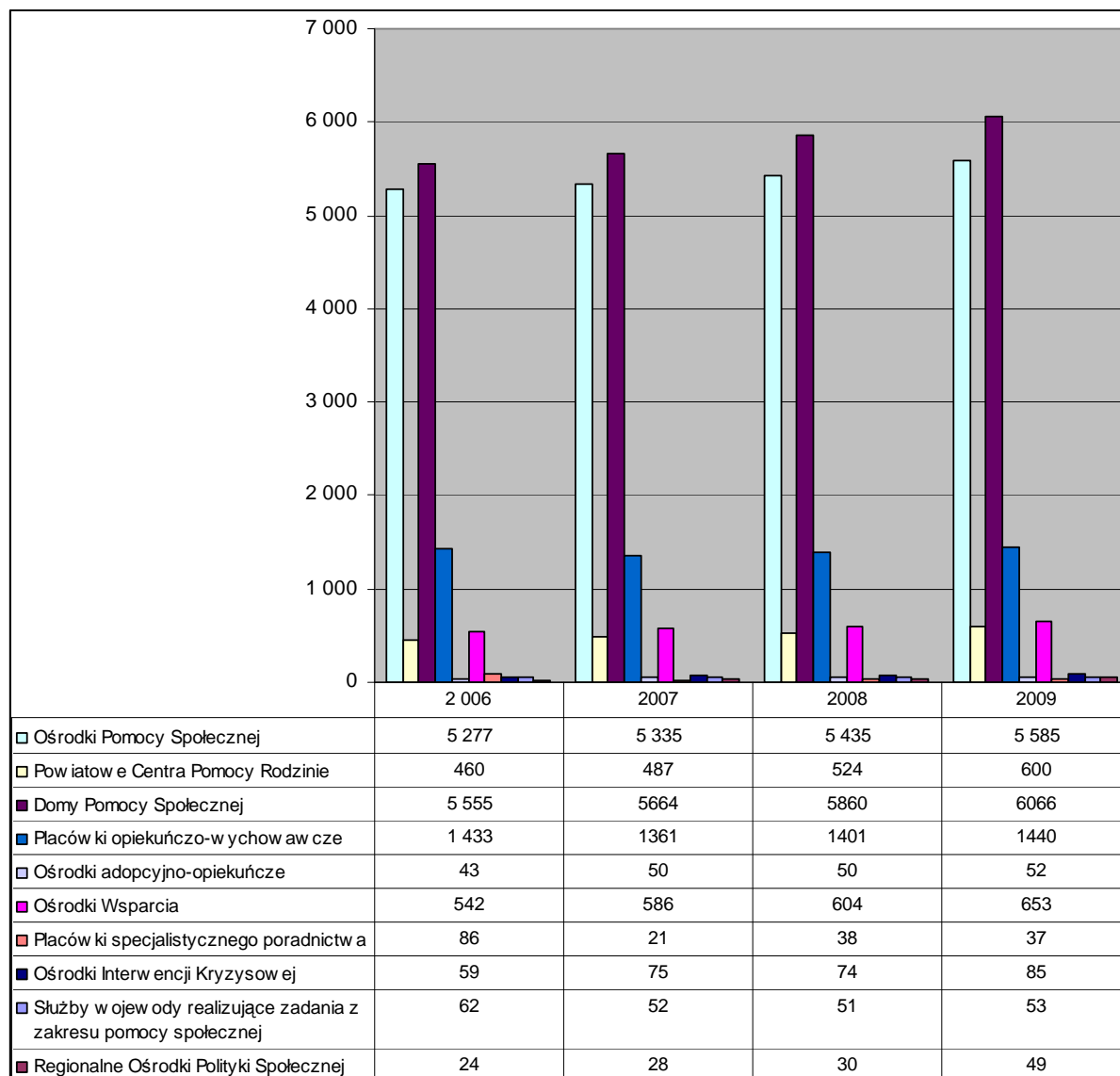
Jak pokazują dane zbierane na potrzeby Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej od początku 2006 r. obserwuje się wzrost zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej. Dane pokazują bowiem, iż w porównaniu z rokiem 2006, na koniec 2009 r. odnotowano wzrost zatrudnienia o 8%, co daje jednocześnie łączną liczbę 14.620 zatrudnionych.

Bliższe dane liczbowe obrazujące zmianę zatrudnienia w jednostkach pomocy społecznej w latach 2006 -2009 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1 - Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej.

	2006	2007	2008	2009
Liczba osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej.	13 541	13 659	14 067	14 620
<i>zmiana % w stosunku do roku poprzedniego</i>	-	+0,87%	+2,99%	+3,93%

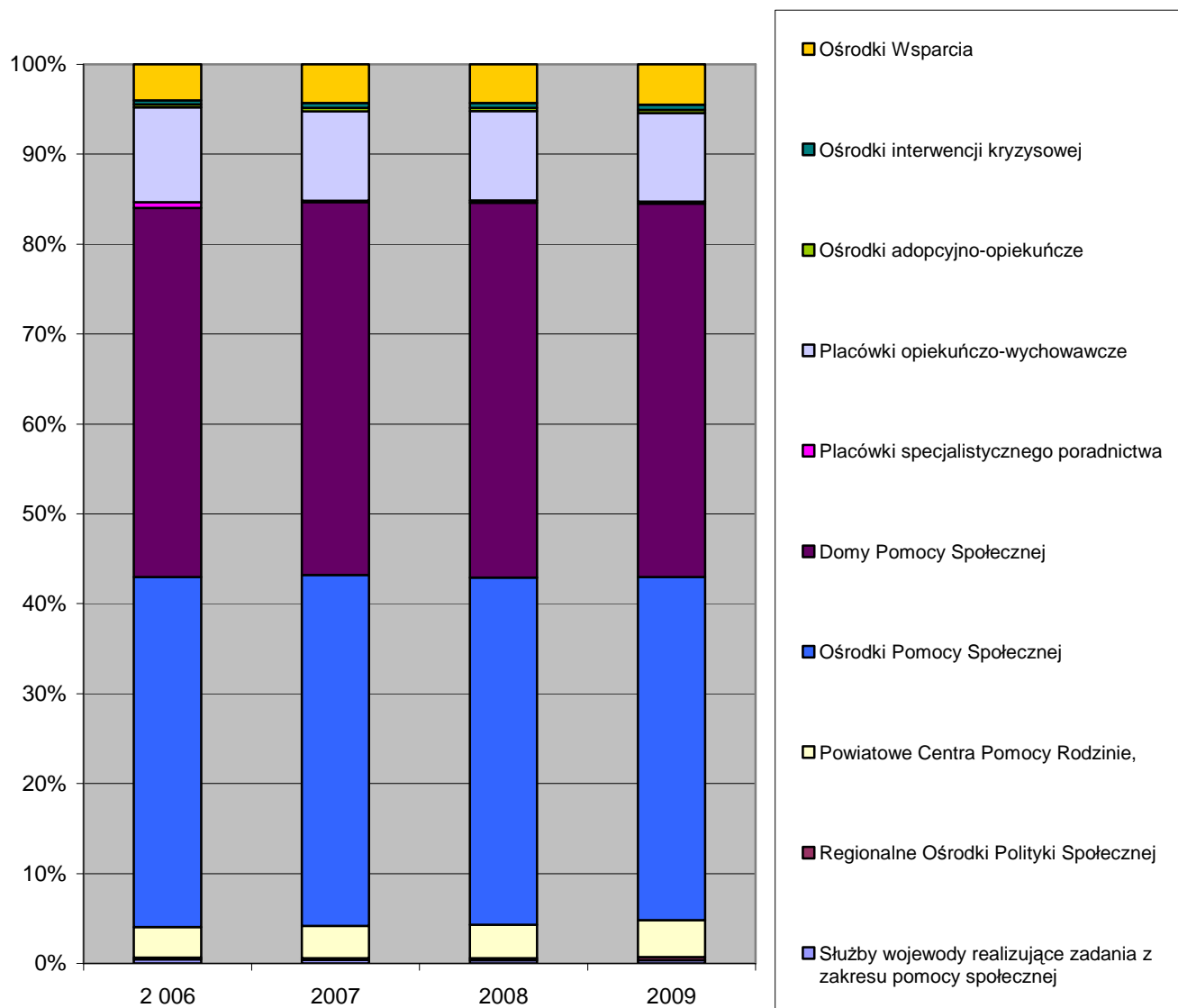
Wykres 1 - Struktura zatrudnienia w poszczególnych jednostkach pomocy społecznej - liczba zatrudnionych.

Największe zatrudnienie odnotowuje się w dwóch typach jednostek – Domach Pomocy Społecznej (DPS) oraz Ośrodkach Pomocy Społecznej (OPS). W przypadku DPS wzrost zatrudnienia jest wynikiem konieczności spełniania standardów określonych w aktach prawa. Natomiast na zatrudnienie w OPS mają wpływ zapisy ustawy o pomocy społecznej określające minimalną liczbę pracowników socjalnych uzależnioną od liczby mieszkańców gminy oraz realizacja tzw. projektów systemowych, w ramach których ops-y zatrudniają pracowników socjalnych.

Poniższy wykres pokazuje udział procentowy zatrudnienia w poszczególnych typach jednostek pomocy społecznej w stosunku do ogółu zatrudnionych.

Wykres 2 - Struktura zatrudnienia w poszczególnych jednostkach pomocy społecznej w ujęciu procentowym.

2.2.2 Ośrodki Pomocy Społecznej

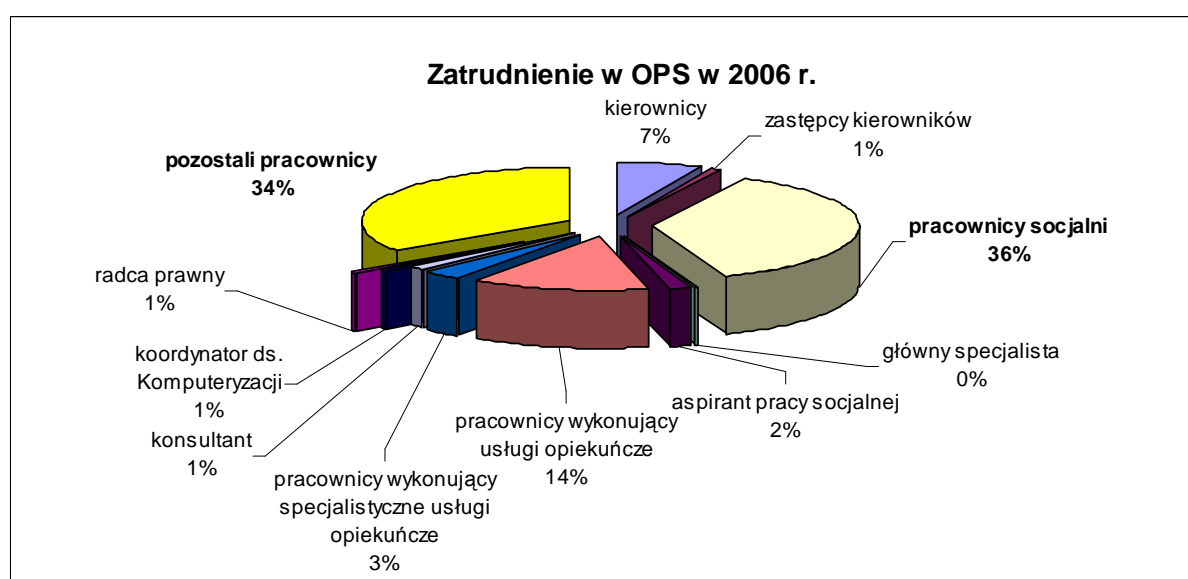
Ośrodki pomocy społecznej zgodnie z zapisami w ustawie wykonują zadania własne gminy i zlecone gminie w zakresie pomocy społecznej oraz koordynują realizację gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych. Ośrodki Pomocy Społecznej dzielą się na Gminne, Miejskie i Miejsko-Gminne. Łącznie na terenie woj. Mazowieckiego było 331 ośrodków pomocy społecznej, w tym 4 z nich wykonuje zadania zarówno gminy jak i powiatu. W poniższej analizie w przypadku jednostek wykonujących zadania zarówno

w zakresie gminy, jak i powiatu, uwzględniono liczbę pracowników odpowiedzialnych za wykonywanie zadań z obu zakresów.

Łączna liczba zatrudnionych w Ośrodkach Pomocy Społecznej na koniec 2009 r. wynosiła **5585 osób**, stanowiąc jednocześnie **38,47% ogółu** zatrudnionych w jednostkach pomocy społecznej. Liczba ta obejmuje zarówno pracowników socjalnych, jak i pozostałych zatrudnionych do wykonywania zadań znajdujących się w zakresie zadań zleconych lub własnych tego typu jednostkom.

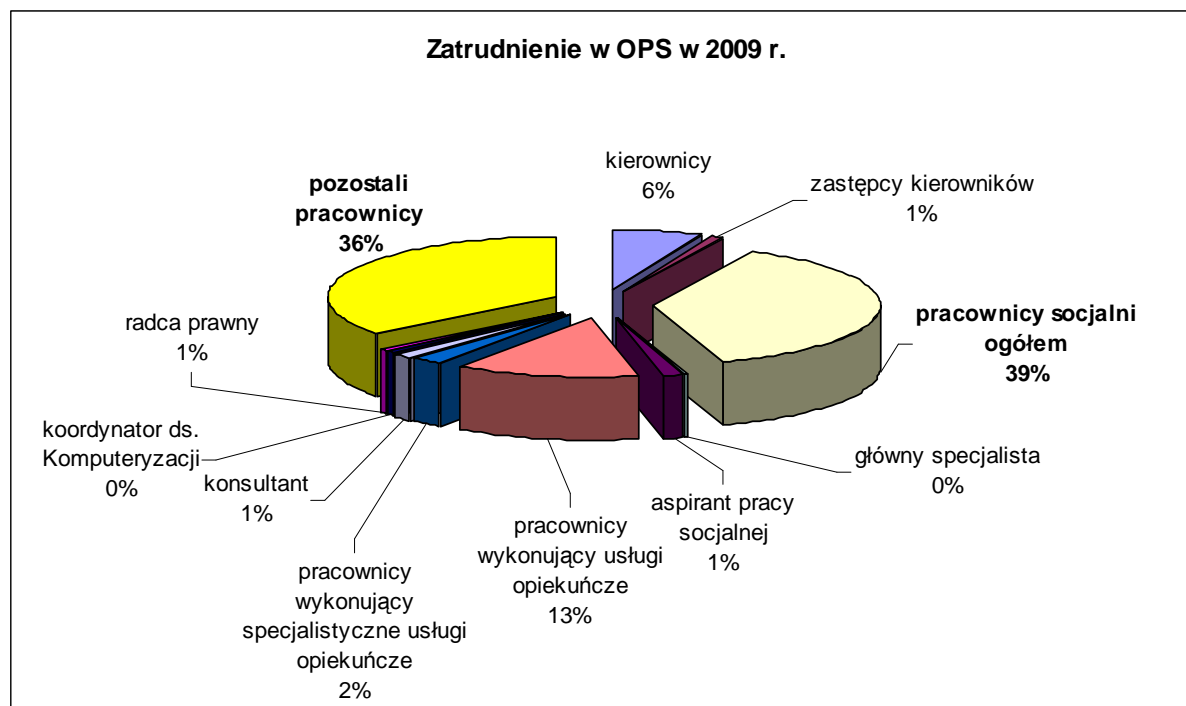
Poniższy wykres obrazuje podział pracowników ze względu na zajmowane przez nich stanowisko na koniec 2006 r.

W przeciągu 4 lat objętych niniejszym raportem **zatrudnienie w OPS wzrosło o 5,84%** z 5277 osób w 2006 r. do 5585 w 2009 r. Podobnie jak w przypadku zadań powiatu, tutaj również największą grupę stanowią pracownicy socjalni oraz pracownicy nieprzypisani do głównych kategorii, określani jako „pozostali pracownicy”. Natomiast w porównaniu z Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie w większej liczbie grup odnotowano spadek zatrudnienia.

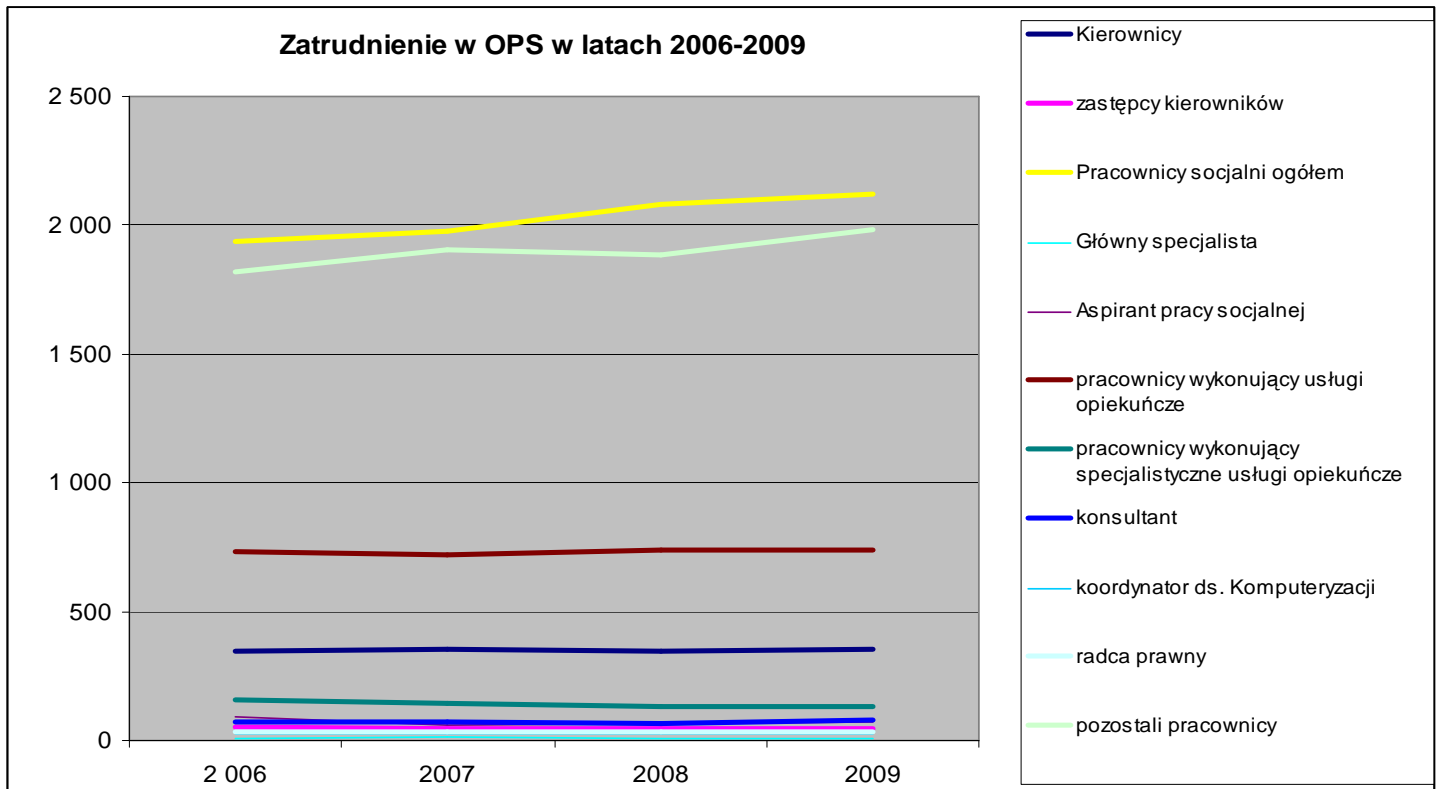
Wśród grup, które odnotowały spadek zatrudnienia w OPS z terenu województwa mazowieckiego należy wymienić: zastępców kierowników, głównego specjalistę, aspiranta pracy socjalnej, pracownika wykonującego specjalistyczne usługi opiekuńcze, koordynatora ds. komputeryzacji oraz radcę prawnego.

Rozkład procentowy poszczególnych grup pracowników w 2009 roku przedstawia poniższy wykres.

Dane liczbowe pokazują, iż pomiędzy skrajnymi latami niniejszego opracowania w większości grup miały miejsca niewielkie wahania w liczbie zatrudnionych. Jedynie w kilku grupach widać silne coroczne tendencje związane ze wzrostem zatrudnienia (pracownicy socjalni) lub z jego spadkiem (pracownicy wykonujący specjalistyczne usługi opiekuńcze). Spadek liczby pracowników wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze w ramach zadań własnych OPS wynika po części ze zmiany systemu zatrudniania osób z umów o pracę na umowę cywilno-prawną. Jednocześnie należy zaznaczyć, iż dotyczy to pracowników wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze w ramach zadań zleconych gminom. U pracowników wykonujących usługi opiekuńcze w ramach zadań własnych gminy liczba pracowników utrzymuje się na podobnym poziomie.

W pozostałych przypadkach nie można mówić o zauważalnych tendencjach, ponieważ liczba zatrudnionych ulegała chwilowemu wzrostowi lub spadkowi w jednym z lat pośrednich. Zmiany zachodzące w zatrudnieniu poszczególnych grup pracowników na przestrzeni lat 2006-2009 obrazuje poniższy wykres.

Zapisy w ustawie o pomocy społecznej oraz zakres zadań wykonywanych przez OPS stawiają przed nimi konieczność zatrudniania odpowiedniej liczby pracowników bezpośrednio wykonujących zadania z zakresu pomocy społecznej. Z tego względu pod kątem liczebności pracowników w nich zatrudnionych OPS stanowią drugą, co do wielkości grupę, liczącą łącznie 5585 osób. Bliższa charakterystyka struktury zatrudniania w OPS z terenu woj. mazowieckiego pokazuje, iż najliczniejszą grupę tworzą pracownicy socjalni z łączną liczbą 2123 zatrudnionych na koniec 2009 r. 91% z nich stanowili pracownicy w rejonach opiekuńczych.

Bliższe informacje związane z liczbą zatrudnionych pracowników socjalnych Ośrodkach Pomocy Społecznej z terenu Mazowsza znajdują się w dalszej części opracowania.

2.2.3 Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie

Na terenie województwa mazowieckiego funkcjonuje 38 Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie (PCPR). Dodatkowo 4 Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej w miastach na prawach powiatów (Radom, Siedlec, Ostrołęka i Płock) wykonują zadania zarówno z zakresu gminy, jak i powiatu. Łączna liczba zatrudnionych w ww. jednostkach na koniec

2009 r. wynosiła 600 osób wliczając w to osoby zatrudnione w 5 Ośrodkach Pomocy Społecznej wykonujących zadania PCPR.

Zgodnie z art.112 ustawy o pomocy społecznej Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie są samodzielnymi jednostkami organizacyjno-budżetowymi podporządkowanymi zarządowi powiatu. Działalność PCPR jest zarządzana przez powołanego przez zarząd powiatu kierownika jednostki. Najważniejszym zadaniem PCPR jest koordynacja działań w zakresie systemowej opieki nad dzieckiem i rodziną i współpraca w tym zakresie. Poprzez pracę Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie Starostowie sprawują nadzór nad działalnością powiatu w zakresie działalności rodzinnej opieki zastępczej, ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, jednostek specjalistycznego poradnictwa (w tym rodzinnego), ośrodków wsparcia, domów pomocy społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych i ośrodków interwencji kryzysowej. Dodatkowo do ich zadań należy także koordynacja realizacji powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych oraz, co istotne zwłaszcza w przypadku województwa mazowieckiego, **pomoc udzielana cudzoziemcom w ramach indywidualnych programów integracji.**

Ogólnie na przestrzeni 4 analizowanych lat obserwuje się **tendencję wzrostową** w całkowitej liczbie osób zatrudnionych w PCPR-ach. W omawianym okresie nastąpił **wzrost zatrudnienia o 30,44%** (w stosunku do roku 2006), co w porównaniu z innymi ośrodkami stanowi wartość powyżej średniej (która wynosi 16,41%). Mimo tego pracownicy zatrudnieni w Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie stanowią stosunkowo niewielką grupę realizującą zadania z zakresu polityki społecznej. Według danych na koniec 2009 r. **osoby zatrudnione w PCPR stanowiły 4,10% ogółu zatrudnionych w jednostkach pomocy społecznej.** W celu bliższego przedstawienia struktury zatrudnienia w tych jednostkach poniżej zamieszczono dane liczbowe za okres od 2006-2009 r.

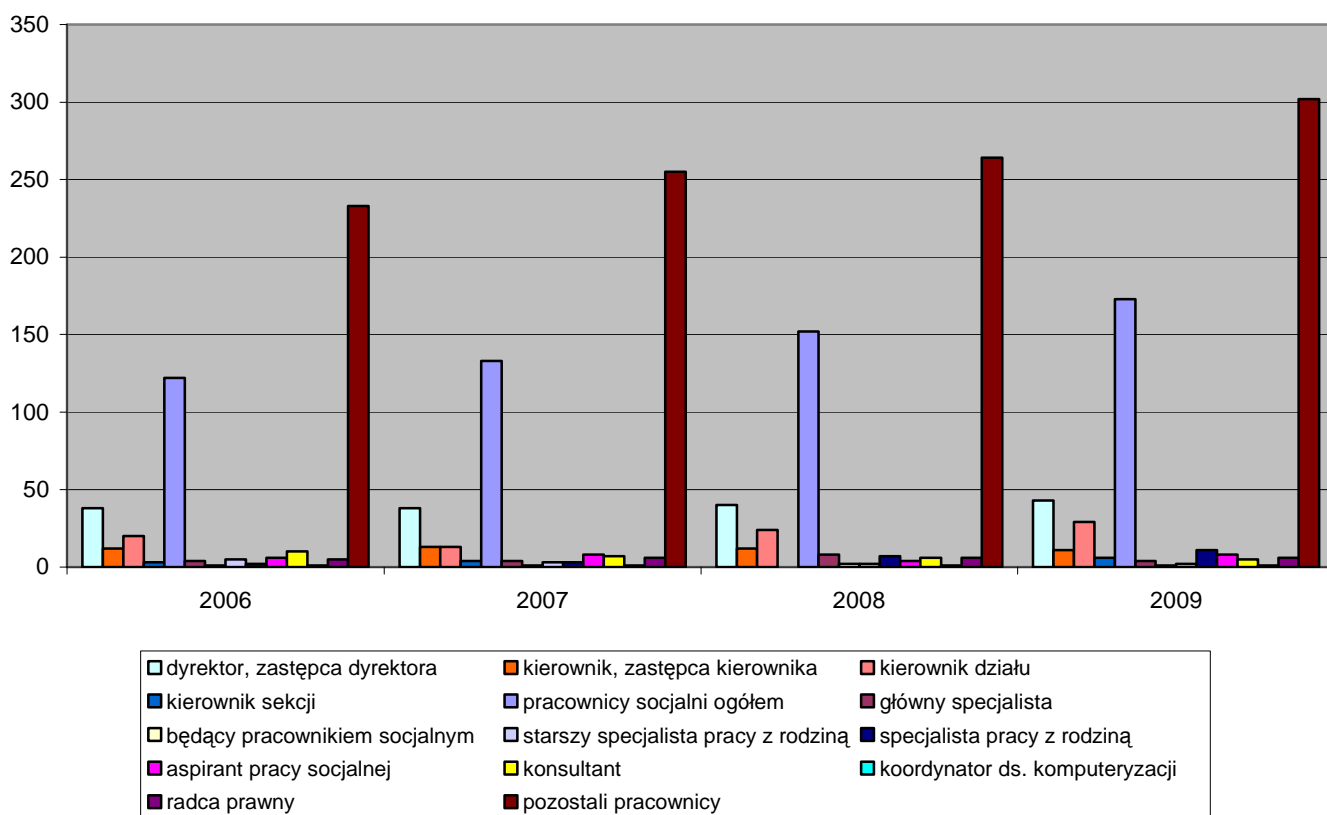
Tabela 2 - Zatrudnienie w Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie z terenu woj. mazowieckiego.

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie	2006	2007	2008	2009
OGÓŁEM,	460	487	524	600
w tym:				
dyrektor, zastępca dyrektora	38	38	40	43
kierownik, zastępca kierownika	12	13	12	11
kierownik działu	20	13	24	29
kierownik sekcji	3	4	0	6
pracownicy socjalni ogółem,				
w tym:	122	133	152	173
starszy specjalista pracy socjalnej	12	15	17	16
specjalista pracy socjalnej	33	37	39	42
starszy pracownik socjalny	22	22	23	28

pracownik socjalny	54	58	71	86
główny specjalista, w tym:	4	4	8	4
będący pracownikiem socjalnym	1	1	2	1
starszy specjalista pracy z rodziną	5	3	2	2
specjalista pracy z rodziną	2	3	7	11
aspirant pracy socjalnej	6	8	4	8
Konsultant	10	7	6	5
koordynator ds. komputeryzacji	1	1	1	1
radca prawny	5	6	6	6
pozostali pracownicy	233	255	264	302

Procentowy udział pracowników socjalnych w ogólnej liczbie pracowników PCPR na koniec 2009 r. wyniósł 28%. Jak widać na powyższej tabeli 50% ogółu pracowników stanowią pozostali pracownicy zatrudnieni w tych jednostkach. Są to zarówno osoby wykonujące prace administracyjne nie będące pracownikami socjalnymi, jak i pracownicy merytoryczni realizujący zadania z zakresu pomocy osobom niepełnosprawnym, w tym związanych z rehabilitacją zawodową i społeczną tych osób.

Wykres 3 - Zmiany w zatrudnieniu w Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie z terenu woj. mazowieckiego.

Jak pokazują powyższe dane wzrost liczby pracowników PCPR jest głównie wynikiem **wzrostu zatrudnienia w dwóch grupach pracowników**: pracowników socjalnych i pracowników zakwalifikowanych do grupy „pozostali” pracownicy. Od 2006 r. liczba pracowników socjalnych zwiększyła się o 51 osób (41%).

Jednocześnie w przypadku **trzech grup pracowników zatrudnionych w PCPR na przestrzeni 4 lat zanotowano spadek zatrudnienia**. Są to: kierownicy, zastępcy kierownika (spadek o 8,33% w stosunku do 2006 r.), starszy specjalista pracy z rodziną (o 60%) oraz konsultanci (spadek o 50%). Biorąc pod uwagę liczby bezwzględne pracowników zatrudnionych na ww. stanowiskach spadki nie wydają się niepokojące.

Kadra zarządzająca (dyrektorzy, kierownicy i ich zastępcy) stanowi łącznie ok. 15% wszystkich zatrudnionych, natomiast pracownicy socjalni grupę ok. 30% ogółu zatrudnionych.

Pod względem analizy danych pochodzących z poszczególnych PCPR, największe zatrudnienie jest widoczne w Warszawskim Centrum Pomocy Rodzinie, które na koniec 2009 r. zatrudniało 125 pracowników, tj. niemal 21% ogółu pracowników zatrudnionych w PCPR z terenu woj. mazowieckiego. Zatrudnienie to wynika ze specyfiki m.st. Warszawy, które charakteryzuje najwyższą liczbą osób zatrudnionych w województwie mazowieckim i jednocześnie najwyższą liczbą osób korzystających z pomocy społecznej. Kolejny ośrodek zatrudniający największą liczbę pracowników to Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Radomiu, który zatrudniał 36 pracowników do zadań z zakresu powiatu.

Wśród pracowników Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie na koniec 2009 r. zatrudnionych było 173 pracowników socjalnych, w tym 37 z nich zatrudnionych było w Warszawskim Centrum Pomocy Rodzinie, 16 w Powiatowo-Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej powiatu miejskiego Radom. W pozostałych jednostkach ich liczba była równa, 8 pracownikom lub mniej.

2.2.4 Domy Pomocy Społecznej

Zgodnie z założeniami art. 54 ustawy o pomocy społecznej „osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu podeszłego wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu i której nie można zapewnić

niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej”.

Art. 55 ustawy o pomocy społecznej mówi, iż „dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających, zwanych dalej „mieszkańcami domu”. Jednocześnie ustawa przewiduje, iż DPS może świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących.

Ze względu na charakter odbiorców pomocy udzielanej przez DPS-y dzieli się je na następujące typy domów:

1. dla osób w podeszłym wieku;
2. dla osób przewlekle somatycznie chorych;
3. dla osób psychicznie chorych;
4. dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
5. dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
6. dla osób niepełnosprawnych fizycznie.

Na koniec kwietnia 2010 r. na terenie woj. mazowieckiego funkcjonowało **98 domów pomocy społecznej** dysponujących łącznie **9791** miejscami dla osób wymagających wsparcia. 19 Domów Pomocy Społecznej znajdowało się na terenie Warszawy, a 79 na terenach pozostałych gmin. 71 domów prowadzonych jest przez powiat lub miasto lub gminę. Pozostałe 27 są prowadzone przez organizacje pozarządowe, podmioty kościelne na zlecenie powiatu. Informacja o typach domów pomocy społecznej zarejestrowanych na terenie woj. mazowieckiego przedstawiona jest poniżej.

Tabela 3 - Liczba Domów Pomocy Społecznej zarejestrowanych na terenie woj. mazowieckiego ze względu na rodzaj odbiorców.

Typ domu	Liczba
dla osób w podeszłym wieku	24
dla osób w podeszłym wieku oraz dla osób przewlekle somatycznie chorych	6
dla osób przewlekle somatycznie chorych	21
dla osób przewlekle somatycznie chorych z odziałem dla przewlekle psychicznie chorych	2
dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz dla dorosłych	1

niepełnosprawnych intelektualnie	
dla osób przewlekłe psychicznie chorych	15 (w tym 1 dla kobiet)
dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz osób przewlekłe psychicznie chorych	1
dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie	16
dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie	9
dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie	2
RAZEM	98

Specyfika usługi, jaką niewątpliwie jest pomoc instytucjonalna zapewniająca całodobową opiekę, prowadzona przez Domy Pomocy Społecznej wymaga zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników bezpośrednio wykonujących określone czynności. Z tego względu pracownicy Domów Pomocy Społecznej, co roku stanowią najliczniejszą grupę pracowników pomocy społecznej. Na koniec 2006 r. stanowili grupę 5555 pracowników. W kolejnych 3 latach ich liczba systematycznie ulegała wzrostowi osiągając na koniec 2009 r. grupę 6066 pracowników. W ujęciu procentowym daje to **wzrost** zatrudnienia w tych jednostkach o **9,20%** w latach 2006-2009 r.

W ujęciu liczbowym zatrudnienie w latach 2006-2009 w Domach Pomocy Społecznej przedstawiało się zgodnie z poniższą tabelą.

Tabela 4 - Zatrudnienie w Domach Pomocy Społecznej w latach 2006-2009.

Domy pomocy społecznej	2006	2007	2008	2009
Liczba osób zatrudnionych	5 555	5664	5860	6066
Zmiana w stosunku do roku poprzedniego (%)		+1,96%	+3,46%	+3,52%
Udział zatrudnionych w DPS w stosunku do ogólnej liczby zatrudnionych w pomocy społecznej (%)	41%	41%	42%	41%

2.2.5 Domy dla samotnych matek z dziećmi

Na terenie woj. mazowieckiego działa 7 placówek będących **domami dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży**, dysponującymi łącznie 110 miejscami. Ww. jednostki działają na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dn. 8 marca 2005 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (Dz. U. Nr 43, poz. 418), a ich prowadzenie należy do zadań własnych powiatu. Jednak jak pokazują dane, ośrodki zarejestrowane na terenie woj. mazowieckiego

w głównej mierze są prowadzone przez organizacje pozarządowe. Do zadań tych ośrodków należy udzielanie pomocy o charakterze interwencyjnym poprzez:

- zapewnienie schronienia kobietom,
- izolowanie od sprawców przemocy,
- wspieranie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej,
- poradnictwo psychologiczne, prawne i socjalne.

Zgodnie z zapisami w rozporządzeniu te instytucje mają za zadanie zapewnienie całodobowego, okresowego pobytu matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi. Standard podstawowych usług świadczonych przez tego typu jednostki obejmuje pomoc w trzech zakresach pomocy: interwencji, potrzeb bytowych, opiekuńczo-wspomagającym.

Również w § 3 ust. 1 rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej określono standardy podstawowych usług świadczonych przez dom w każdym z ww. zakresów.

W zakresie interwencyjnym wskazano następujące standardy:

- a) zapewnienie schronienia kobietom w ciąży w okresie okołoporodowym,
- b) izolowanie osób ubiegających się o pomoc przed sprawcami przemocy,
- c) wspieranie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej,
- d) zapobieganie marginalizacji społecznej przez umożliwienie mieszkańcom odnalezienia miejsca w społeczeństwie i powrót do normalności po odrzuceniu ich przez rodziny, partnerów czy środowisko z powodu nieoczekiwanego macierzyństwa lub konieczności przezwyciężenia sytuacji kryzysowej,
- e) zapobieganie sieroctwu społecznemu przez przygotowanie do świadomego i odpowiedzialnego wypełniania roli rodzicielskiej,
- f) zapobieganie powielaniu złych wzorców rodzinnych i środowiskowych, a zwłaszcza wzorca wyuczonej bezradności;

W zakresie potrzeb bytowych są to natomiast:

- a) zapewnienie całodobowego, okresowego pobytu dla trzydziestu mieszkańców, przy czym liczba ta może ulegać zmianom, zależnie od możliwości domu w zakresie spełnienia pozostałych standardów,
- b) odrębne pomieszczenia do spania oraz wspólne pomieszczenia do pobytu dziennego dla mieszkańców z dziećmi,

- c) pokoje dla mieszkank w ciąży przeznaczone maksymalnie dla trzech osób oraz wspólne pomieszczenia do pobytu dziennego,
- d) ogólnodostępne łazienki, wyposażone w sposób umożliwiający sprawne korzystanie zarówno przez mieszkańców, jak i dzieci, proporcjonalnie do liczby mieszkańców, odpowiednio jedna łazienka na pięć osób,
- e) ogólnodostępną kuchnię do samodzielnego sporządzania posiłków oraz co najmniej jedno dodatkowe pomieszczenie do przyrządzania i spożywania drobnych posiłków,
- f) pomieszczenia do prania i suszenia;

Natomiast w **zakresie opiekuńczo-wspomagającym** określono następujące standardy:

- a) podstawową pielęgnację mieszkańca w czasie choroby oraz opiekę nad dzieckiem w czasie choroby opiekuna dziecka,
- b) umożliwienie korzystania ze świadczeń zdrowotnych,
- c) pomoc w załatwianiu spraw osobistych w przypadku wystąpienia takiej potrzeby,
- d) środki higieny osobistej, środki czystości w sytuacji, gdy nie ma możliwości ich samodzielnego zakupu.

2.2.6 Placówki opiekuńczo-wychowawcze i ośrodki adopcyjno-opiekuńcze

Placówki opiekuńczo-wychowawcze od 2000 r. stały się jednostkami działającymi w ramach systemu pomocy społecznej. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz.U. 2007 Nr 201, poz.1455) precyzuje podział pomiędzy rodzajami placówek opiekuńczo-wychowawczych. Zgodnie z rozporządzeniem należy wyróżnić następujące rodzaje placówek:

1. całodobowej opieki – służące zaspokojeniu potrzeb życiowych dziecka zgodnie z ustalonym w rozporządzeniu standardem opieki i wychowania oraz standardami usług opiekuńczo-wychowawczych, jeżeli potrzeby te stale lub okresowo nie mogą być zaspokajane w domu rodzinnym;

2. doraźnej opieki – jest to krótkotrwała opieka całodobowa, której celem jest opracowanie diagnozy dotyczącej w szczególności poziomu rozwoju poznawczego i emocjonalnego dziecka, jego stany zdrowia, związków z rodziną i rówieśnikami, z uwzględnieniem wskazań wychowawczych i dydaktycznych;
3. dziennej opieki – wspieranie rodziny przez objęcie dziecka działaniami wychowawczymi, opiekuńczymi i dydaktycznymi;
4. hostelu – część organizacyjna placówki opiekuńczo-wychowawczej dysponująca bazą noclegową i zapewniająca opiekę wychowawczą, czynną przez całą dobę, wykorzystywaną w sytuacjach kryzysowych, kiedy dziecko ze względów rodzinnych musi czasowo zamieszkać poza swoją rodziną za zgodą rodziców lub opiekunów prawnych, albo kiedy rodzina musi czasowo uzyskać schronienie;

Zgodnie z rozporządzeniem całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze dzielą się ze względu na typ na **rodzinne, socjalizacyjne** oraz **interwencyjne**.

Na terenie Mazowsza na koniec 2009 r. zarejestrowanych było łącznie 88 placówek opiekuńczo-wychowawczych. Dokładną ich liczbę z podziałem na poszczególne typy przedstawia poniższa tabela².

typ placówek	2008	2009
socjalizacyjna	22	22
interwencyjna	4	4
wielofunkcyjna	17	18
rodzinna	40	44
Razem	83	88

Ww. placówki są placówkami prowadzonymi zarówno przez jednostki samorządu terytorialnego z terenu Mazowsza, jak i organizacje pozarządowe i podmioty kościelne.

W prowadzonym przez Wydział Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego rejestrze placówek opiekuńczo-wychowawczych znajdują się także placówki wsparcia dziennego. Ponieważ część z ok. 120 placówek dziennych nie działa w sposób ciągły, ich liczba powinna być traktowana jedynie, jako liczba orientacyjna.

---

² Dane zaczerpnięte z opracowania Wydziału Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego.

Jednocześnie dane dotyczące zatrudnienia w poszczególnych jednostkach pomocy społecznej pokazują, iż na koniec 2009 r. łączna liczba zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wynosiła 1440 osób. Część pracowników jest zatrudniona na podstawie karty nauczyciela.

Dokładne dane dotyczące zmiany w liczbie zatrudnionych w Placówkach Opiekuńczo-wychowawczych w latach 2006-2009 przedstawia poniższa tabela.

Rodzaj placówki	2006	2007	2008	2009
Placówki Opiekuńczo-Wychowawcze ogółem	1433	1361	1401	1440
z tego zatrudnieni na podstawie karty nauczyciela	426	319	329	288

Placówki typu interwencyjnego są odpowiedzialne za zapewnienie dziecku doraźnej opieki na czas trwania sytuacji kryzysowej, dostępu do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwoju, opiekę i wychowanie do czasu powrotu do rodziny naturalnej lub umieszczenia w rodzinie adopcyjnej albo zastępczej, całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego albo socjalizacyjnego, dostępu do pomocy psychologiczno-pedagogicznej odpowiedniej do zaburzeń i odchyłeń rozwojowych lub specyficznych trudności w uczeniu się. Jest to placówka, która przyjmuje dzieci, w wieku powyżej 11 roku życia (w wyjątkowych przypadkach dzieci młodsze), w sytuacjach wymagających natychmiastowego sprawowania opieki. Przyjęcie do placówki odbywa się na podstawie rozstrzygnięcia sądu. Placówka interwencyjna może także specjalizować się w opiece nad niemowlętami przygotowywanymi do adopcji. Pobyt dziecka w tej placówce nie może trwać dłużej niż 3 miesiące. Placówka interwencyjna może prowadzić hostel.

Placówka rodzinna zgodnie z zapisami w rozporządzeniu tworzy jedną wielodzietną rodzinę dla dzieci, którym nie znaleziono rodziny zastępczej lub przysposabiającej. Są to dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i podlegające usamodzielnieniu. Zapewnia dzieciom kształcenie, wyrównywanie opóźnień rozwojowych i szkolnych oraz ustala zasady kontaktów dziecka z rodzicami w porozumieniu z sądem, centrum pomocy i ośrodkiem adopcyjno-opiekuńczym, z którymi to współpracuje w celu zapewnienia wysokiej jakości i skuteczności oddziaływań wychowawczych oraz sprawowania opieki nad dzieckiem.

Zadaniem **placówki socjalizacyjnej** jest zapewnienie dziecku opieki całodobowej i wychowania oraz zaspokajania jego niezbędnych potrzeb w tym zapewnienie zajęć

wychowawczych, korekcyjnych, logopedycznych, terapeutycznych, rekompensujących braki w wychowaniu w rodzinie i przygotowujących do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym odpowiedniej rehabilitacji i zajęć specjalistycznych. Placówki socjalizacyjne podejmują również działania w celu powrotu dziecka do rodziny naturalnej, znalezienie rodziny przysposabiającej lub umieszczenia w rodzinnych formach opieki zastępczej, podejmują pracę z rodziną dziecka oraz organizują dla swoich wychowanków odpowiednie formy opieki w środowisku, grupy usamodzielniające oraz umożliwiają kontakt z rodzinami zastępczymi.

Rozporządzenie przewiduje także istnienie placówek wielofunkcyjnych zapewniających dziecku dzienną i całodobową opiekę oraz wychowanie, realizując zadania przewidziane dla placówki wsparcia dziennego, placówki interwencyjnej i placówki socjalizacyjnej, łącząc jednocześnie dzienne i całodobowe działania terapeutyczne, interwencyjne i socjalizacyjne.

We wszystkich typach placówek opiekuńczo-wychowawczych praca pracownika socjalnego polega na pracy z rodziną dziecka, utrzymaniu kontaktu z instytucjami wsparcia rodziny, inicjowaniu działań niezbędnych do unormowania sytuacji rodziny i uniemożliwienia powrotu dziecka do rodziny. Placówka dodatkowo ma w obowiązku utrzymywać kontakt z pracownikami socjalnymi ośrodka pomocy społecznej właściwego dla miejsca zamieszkania dziecka w celu uzyskania informacji o jego sytuacji rodzinnej. Pracownicy socjalni zatrudnieni w placówce wchodzi w skład stałego zespołu do spraw okresowej oceny sytuacji dziecka.

Placówka wsparcia dziennego zapewnia dziecku pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, rozwój zainteresowań, organizację zabaw i zajęć sportowych oraz stałą pracę z rodziną dziecka. Rozporządzenie przewiduje istnienie specjalistycznych placówek wsparcia dziennego, które poza ww. formami wsparcia prowadzą również zajęcia socjoterapeutyczne, realizowane w stałych grupach dzieci, przez co najmniej wychowawcę i terapeutę lub prowadzone jest oddziaływanie terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne i logopedyczne. Placówka ponadto prowadzi indywidualne programy korekcyjne, realizowane podczas zajęć grupowych lub w kontakcie indywidualnym oraz udziela pomocy w sytuacjach kryzysowych szkolnych, rodzinnych, rówieśniczych i osobistych w oparciu o diagnozę indywidualną dziecka i jego rodziny.

Ośrodki adopcyjno-opiekuńcze działają na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz na podstawie rozporządzenia ministra polityki społecznej z dnia 30 września 2005 r. w sprawie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych (Dz.U. 2007 Nr 201, poz. 1457 ze zmianami). Zadaniem ośrodków adopcyjno-opiekuńczych jest:

- a. gromadzenie informacji o dzieciach, które mogą być przysposobione lub umieszczone w rodzinie zastępczej;
- b. przeprowadzenie badań pedagogicznych i psychologicznych oraz rodzinnych wywiadów środowiskowych dotyczących osób zgłaszających gotowość przysposobienia dziecka, kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej albo kandydatów do prowadzenia placówki rodzinnej;
- c. wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych stwierdzających ukończenie szkolenia dla rodzin zastępczych według wzoru określonego w załączniku do rozporządzenia;
- d. wydawanie kandydatom do pełnienia funkcji rodziny zastępczej opinii o spełnianiu przez nich warunków, a kandydatom do prowadzenia placówki rodzinnej opinii o posiadaniu odpowiedniego przygotowania;
- e. dobór rodziny przysposabiającej właściwej ze względu na potrzeby dziecka;
- f. prowadzenie pomocy psychologicznej, poradnictwa pedagogicznego i prawnego dla rodziców dzieci umieszczonych w placówkach rodzinnych;
- g. współpraca z sądem opiekuńczym, polegająca w szczególności na powiadamianiu o okolicznościach uzasadniających wszczęcie z urzędu postępowania opiekuńczego i sporządzaniu opinii w sprawach dotyczących umieszczenia dzieci w rodzinie przysposabiającej, rodzinie zastępczej lub w placówce rodzinnej;
- h. udzielanie pomocy w przygotowaniu wniosków o przysposobienie lub ustanowienie rodziny zastępczej i zgromadzeniu niezbędnych dokumentów;
- i. działalność edukacyjna i upowszechniająca tworzenie rodzin przysposabiających, zastępczych oraz placówek rodzinnych;
- j. wspieranie dyrektora placówki rodzinnej w sporządzaniu indywidualnego planu pracy z dzieckiem oraz dokonywanie oceny zasadności dalszego pobytu dziecka w placówce rodzinnej;

- k. współpraca z dyrektorem placówki rodzinnej w sporządzaniu okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w danej placówce;
- l. realizowanie innych zadań przewidzianych w przepisach dotyczących opieki nad dzieckiem i rodziną.

Ośrodki mają za zadanie współpracować z rodziną naturalną, zastępczą oraz przysposabiającą w zakresie opieki nad dzieckiem i jego wychowaniem, w szczególności w zakresie diagnozy pedagogicznej i psychologicznej dzieci i rodzin, problemów wychowawczych w rodzinie, problemów związanych z rozwojem dziecka oraz terapii rodzinnej. Jednocześnie ośrodek wspiera rodziny w wykonywaniu przez nie funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez pomoc w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i opiekuńczych, poradnictwo i terapię, w tym terapię rodzinną, pomoc pedagogiczną i psychologiczną oraz pomoc prawną w zakresie prawa rodzinnego.

Łącznie na terenie woj. mazowieckiego na koniec 2009 r. zarejestrowanych było 11 ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, z czego 6 prowadzonych było przez jednostki samorządu terytorialnego, a 5 przez organizacje pozarządowe lub podmioty kościelne.

Jeśli chodzi o zatrudnienie w ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych dane posiadane przez Wydział Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego wskazują, iż na koniec 2009 r. na terenie woj. mazowieckiego w tego typu jednostkach zatrudnione były łącznie 52 osoby. Jednak warto podkreślić, iż w przypadku placówek prowadzonych przez organizacje pozarządowe faktyczna liczba zatrudnionych mogła być wyższa niż deklarowana. Tego typu jednostki nie mają obowiązku przekazywać do WPS MUW informacji na temat liczby osób zatrudnionych w tych jednostkach.

Rodzaj placówki	2006	2007	2008	2009
Ośrodki Adopcyjno-Opiekuńcze	43	50	50	52

2.2.7 Środowiskowe Domy Samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Osoby z zaburzeniami psychicznymi mogą skorzystać z pomocy **środowiskowych domów samopomocy** lub **klubów samopomocy** dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Są

to jednostki skierowane do osób przewlekle psychicznie chorych, niepełnosprawne intelektualne lub posiadające lekką niepełnosprawność.

Z racji pomocy udzielanej przez Środowiskowy dom samopomocy świadczy on usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Prowadzenie szerokiego zakresu zajęć zarówno terapeutycznych, jak i warsztatowych ma na celu udzielenie wsparcia beneficjentom pomocy w nauce możliwie jak najbardziej samodzielnego życia.

Na koniec kwietnia 2010 r. na terenie woj. mazowieckiego były zarejestrowane **Środowiskowe Domy Samopomocy** zarejestrowanych **63 jednostek**, z czego:

- 14 to jednostki Powiatowe;
- 49 jednostki Gminne;

Należy jednak zaznaczyć, iż 19% z powyżej wskazanych jednostek (12 z nich) to Środowiskowe Domy Samopomocy prowadzone przez organizacje pozarządowe na zlecenie gminy lub powiatu.

Pozostałe zarejestrowane Środowiskowe Domy Samopomocy są prowadzone przez organizacje pozarządowe.

2.2.8 Ośrodki Interwencji Kryzysowej

Interwencja kryzysowa, zdefiniowana w ustawie o pomocy społecznej art. 47, to zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Jednostkami uprawnionymi do objęcia pomocą w ramach interwencji kryzysowej są zarówno całe rodziny, jak i osoby indywidualne bez względu na posiadany dochód.

Ośrodki Interwencji Kryzysowej (OIK) działają na podstawie ustawy o pomocy społecznej i ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Z ich pomocy mogą skorzystać wszyscy, którzy znaleźli się w nagłym lub przewlekłym kryzysie psychicznym, w sytuacjach

zagrożenia lub po traumatycznych przejściach. Ich działanie jest realizowane w ramach zadań własnych powiatów.

Z racji swoich zadań OIK oferuje wsparcie i specjalistyczną pomoc m.in. osobom:

- obarczonym następstwami wielu trudnych zdarzeń w życiu swoim i rodziny, żyjącym w stanie przewlekłego stresu, powstałego w wyniku nagłej niekorzystnej zmiany w życiu,
- przeżywającym trudności małżeńskie/partnerskie,
- rodzicom mającym problemy wychowawcze z dziećmi lub przeżywającym trudności w kontaktach z nimi,
- osobom w starszym wieku, przeżywającym kryzys związany ze zmianą sytuacji życiowej,
- dotkniętym przemocą, w tym przemocą domową,
- przeżywającym utratę kogoś bliskiego (np. śmierć, rozstanie, rozwód),
- osobom przeżywającym gwałtowną, niekorzystną zmianę w życiu (utratę pracy, zdradę współmałżonka, zagrożenie ciężką chorobą itp.),
- w sytuacjach prób i zamachów samobójczych,
- ofiarom wypadków i napadów,
- przeżywającym trudności w relacjach społecznych.

Łącznie na terenie woj. mazowieckiego zarejestrowanych jest **16** tego typu ośrodków, z czego: 3 znajdują się terenie m.st. Warszawy. 10 ośrodków interwencji kryzysowej jest prowadzonych przez Starostwo lub Urząd Miasta. W przypadku pozostałych podmiotem prowadzącym jest organizacja pozarządowa działająca na terenie woj. mazowieckiego.

Rodzaj placówki pomocy społecznej	2006	2007	2008	2009
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	59	75	74	85

2.2.9 Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia

Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie działają na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362 ze zm.), ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r., Nr 180, poz. 1493 ze zm.) oraz rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej

z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych (Dz. U. Nr 127, poz. 890).

Jednocześnie realizowany jest również Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (na lata 2006 – 2016) na podstawie Uchwały nr 162/206 Rady Ministrów w sprawie Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie z dnia 25 września 2006 r. (Kancelaria Rady Ministrów RM 111-132-06).

Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie to jednostki, których zadaniem jest udzielanie specjalistycznej pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie. Zapisy w aktach prawa określają, iż tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie należy do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat i jest ono finansowane z budżetu państwa.

Zgodnie z założeniami osobami uprawnionymi do korzystania z usług specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie są osoby dotknięte przemocą domową i jej skutkami. Pomoc oferowana w tego typu ośrodkach realizowana jest w trzech obszarach: interwencji, potrzeb bytowych oraz w zakresie terapeutyczno-wspomagającym.

1. w zakresie **interwencji ofiarom przemocy:**

- schronienia (bez skierowania, bez względu na dochód) na okres do 3 miesięcy,
- natychmiastowej pomocy: medycznej, psychologicznej, wsparcia.

2. w zakresie **potrzeb bytowych** ośrodek zapewnia schronienie, wyżywienie i odzież;

3. w zakresie **terapeutyczno -wspomagającym** specjaliści dokonują:

- diagnozy i opracowują długofalowy plan pomocy ofierze,
- prowadzone jest poradnictwo: medyczne, psychologiczne, prawne i socjalne,
- prowadzenie psychoterapii indywidualnej ukierunkowanej na wsparcie ofiar przemocy
- oraz nabycie umiejętności ochrony przed osobami stosującymi przemoc,
- prowadzenie grup wsparcia i grup psychoterapeutycznych dla ofiar przemocy w rodzinie,
- oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc.

Obecnie na terenie województwa mazowieckiego działają **trzy** specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w powiatach: mławskim, pruszkowskim oraz w Mieście Stołecznym Warszawie.

3. Pracownik socjalny – charakterystyka

3.1 Zadania pracownika socjalnego

Zadania i obowiązki stojące przed pracownikiem socjalnym są określone w ustawie o pomocy społecznej. Zgodnie z art. 6 pkt. 12 ww. ustawy praca socjalna jest rozumiana jako *„działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu i odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi”*. Świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym i jest prowadzona **z osobami i rodzinami** w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej, **ze społecznością lokalną** w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokojenia potrzeb członków społeczności.”(art. 45.).

Praca socjalna, będąca głównym zadaniem pracownika socjalnego jest prowadzona w środowiskach wymagających wsparcia oraz na ich rzecz i realizowana poprzez pomoc i udzielanie porad o możliwościach, jakie oferują jednostki państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe w zakresie pomocy społecznej. Dodatkowo do zadań pracownika socjalnego należy pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych. Szczegółowy zakres zadań pracownika socjalnego został określony w art. 116 ustawy z dn. 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2009 Nr 175, poz. 1362 ze zm.).

Ustawa precyzuje również wymagania formalne, jakie musi spełnić kandydat na pracownika socjalnego. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej pracownikiem socjalnym może być osoba spełniająca, co najmniej jeden z poniższych warunków:

1. posiada dyplom ukończenia kolegium pracowników służb społecznych;
2. ukończyła studia wyższe na kierunku praca socjalna, lub do dnia 31 grudnia 2013 r. ukończyła studia wyższe o specjalności przygotowującej do zawodu

pracownika socjalnego na jednym z kierunków wskazanych w art. 116 ww. ustawy.

Pracownik socjalny, w swojej pracy powinien kierować się zasadami etyki zawodowej dla dobra osób i rodzin, którym służy. W celu zapewnienia wysokiej jakości oferowanej pomocy pracownicy socjalni zobowiązani są podnosić swoje kwalifikacje zawodowe poprzez udział w szkoleniach i samokształcenie.

Pracownicy socjalni mogą być pracownikami jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, jednostek organizacyjnych właściwych w sprawach zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu, szpitali, placówek opiekuńczo-wychowawczych, zakładów karnych do wykonywania zadań z zakresu pomocy społecznej oraz innych podmiotów uprawnionych wymienionych w art. 25 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.

Dla wyróżniających się placówek pomocy społecznej, w tym pracowników socjalnych, za wybitne i nowatorskie rozwiązania przyznawane są co roku przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej nagrody.

3.2 Pracownicy socjalni na terenie woj. mazowieckiego

Warto jednak prześledzić dane liczbowe dotyczące pracowników socjalnych zatrudnionych w poszczególnych jednostkach pomocy społecznej. Poniższa tabela przedstawia dane na koniec kwietnia 2010 r. w zakresie liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w jednostkach pomocy społecznej z wyszczególnieniem ich stopnia wykształcenia.

Tabela 5 - Zatrudnienie pracowników socjalnych w poszczególnych typach jednostek pomocy społecznej na koniec kwietnia 2010 r.

Typ jednostki (GOPS/ MOPS/ PCPR/PMOPS/ MOPR i inne)	stan obecny ³				
	liczba pracowników socjalnych z wykształceniem			w tym, liczba pracowników socjalnych z ⁴	
	średnim	wyższym		I stopniem specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny	II stopniem specjalizacji pracownik socjalny
		ukończone studia licencjackie	ukończone studia magisterskie		
OPS	901	318	930	614	37
w tym GOPS	342	104	209	238	15

³ stan zatrudnienia na koniec kwietnia 2010 r.

⁴ dotyczy pracowników wykazanych pod pozycją „Liczba pracowników socjalnych z wykształceniem”

MGOPS	150	30	128	100	4
MOPS	149	52	105	117	11
OPS dzielnic m.st. Warszawy (18 jednostek)	146	91	365	84	6
MOPS wykonujące zadania PCPR (5 jednostek)	114	41	123	75	1
PCPR (38 jednostek)	22	19	114	27	4
RAZEM	923	337	1044	641	41
		2304		682	

Zgodnie z treścią art.110 ust.1 ustawy o pomocy społecznej zadania pomocy społecznej w gminach wykonują ośrodki pomocy społecznej. Stosownie do zapisu art.110 ust.11 cytowanej ustawy, ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2 tysiące mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników socjalnych. Na koniec 2009 r. **na terenie jednej gminy (Gmina Joniec) w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej nie było ani jednego pracownika socjalnego.** W tym samym okresie na terenie 16 gmin z terenu woj. mazowieckiego Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej miały po 1 pracownika socjalnym, tj. mniej niż wymagają tego przepisy. Są to następujące gminy: Promna, Belsk Duży, Błędów, Goszczyn, Huszlew, Andrzejewo, Boguty-Pianki, Brok, Nur, Szulborze Wielkie, Zaręby Kościelne, Potworów, Winnica, Zatory, Miedzna, Wierzbo. Kolejne 82 OPS w gminach na koniec 2009 r. zatrudniały po 2 pracowników socjalnych. Są to następujące gminy:

- Stara Błotnica, Stromiec, Wyśmierzyce, Ciechanów (GOPS), Regimin, Miastków Kościelny, Parysów, Wilga, Pacyna, Podkowa Leśna, Chynów, Mogielnica, Pniewy, Grabów nad Pilicą, Sieciechów, Chotcza, Ciepiałów, Sienno, Olszanka, Młynarze, Rzewnie, Sypniewo, Szelków, Dobrze, Latowicz, Mrozy, Stanisławów, Radzanów, Stupsk, Szreńsk, Szydłowo, Czarnia, Czerwin, Troszyn, Stary Lubotyń, Wąsewo, Kołbiel, Tarczyn, Łąck, Staroźreby, Dzierżążnia, Nowe Miasto, Załuski, Czernice Borowe, Krasne, Krzynowłoga Mała, Borkowice, Klwów, Odrzywół, Rusinów, Wieniawa, Gzy, Pokrzywnica, Gózd, Jastrzębia, Korczew, Mokobody, Paprotnia, Wodynie, Brochów, Rybno, Bielany, Ceranów, Sabnie, Sterdyń, Jastrząb, Mirów,

Orońsko, Grębków, Łochów, Dąbrówka, Poświętne, Rząśnik, Somianka, Policzna, Przyłek, Tczów, Biezuń, Kuczbork-Osada, Lutocin, Siemiątkowo, Radziejowice.

W porównaniu z latami 2006-2009 obserwuje się jednak poprawę ww. sytuacji i zmniejszenie liczby OPS niespełniających ustawowej minimalnej liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w każdym z OPS-ów.

Podział OPS ze względu na liczbą pracowników socjalnych	2007	2008	2009
liczba OPS z 0 pracownikiem socjalnym	1	3	1
liczba OPS z 1 pracownikiem socjalnym	20	16	16
liczba OPS z 2 pracownikami socjalnymi	111	88	82
liczba OPS z 3 i więcej pracownikami socjalnymi	199	224	232

Powyższe dane obrazują, iż na koniec 2009 r. w 99 OPS powinna zostać zwiększona liczba pracowników socjalnych. Dodatkowych badań wymaga analiza liczby zatrudnionych pracowników socjalnych w odniesieniu do liczby ludności w gminie.

Jednocześnie analizując liczbę mieszkańców poszczególnych gmin oraz liczbę pracowników socjalnych w lokalnych ośrodkach pomocy społecznej, zasadę 1 pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców, jednak nie mniej niż 3 pracowników - warunek określony w ustawie na terenie - woj. mazowieckiego na koniec 2009 roku spełniało jedynie 127 ośrodków pomocy społecznej.

4. Podsumowanie

Jak pokazuje niniejsze opracowanie w ostatnich latach zauważyć można zmianę zarówno w strukturze zatrudnienia pracowników jednostek pomocy społecznej, jak również w samej liczbie zatrudnionych. Po części zmiany te są wynikiem wprowadzonych ustawowo standardów zatrudnienia oraz standardów świadczenia określonych usług.

Zadania stojące przed pomocą społeczną wymagają jednak kontynuowania rozpoczętych zmian, głównie w przypadku dostosowywania liczby pracowników socjalnych do wymogów określonych w ustawie o pomocy społecznej. Jednak kierunek obrany w ostatnich latach wydaje się być słuszny biorąc pod uwagę zadania realizowane przez poszczególne jednostki. Zwiększenie kadry merytorycznej jest niezwykle istotne ze względu

na szeroki zakres funkcji pełnionych przez pracowników pomocy społecznej w życiu osób wymagających wsparcia. Co istotne, zwiększenie kadry odbywa się w głównej mierze w jednostkach bezpośrednio współpracujących z osobami korzystającymi ze świadczeń i usług świadczonych w ramach systemu pomocy społecznej.

Warto także wziąć pod uwagę specyfikę odbiorców pomocy społecznej. Trudne sytuacje życiowe oraz problemy, z którymi przychodzi im się borykać sprawiają, iż udzielona pomoc wymaga długofalowego działania oraz kompleksowego podejścia w udzielanej pomocy. Ważne są tu zarówno kwalifikacje zawodowe pracowników jak ich umiejętności, doświadczenie i predyspozycje. Praca w jednostkach pomocy społecznej wymaga wrażliwości, lecz również często odporności na wysoki poziom stresu w trakcie wykonywania codziennych obowiązków zawodowych.

Biorąc pod uwagę powyższe niezbędne jest zapewnienie zarówno odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, jak również zapewnienie odpowiedniej ich liczby.

Wzrost liczby kadry pomocy społecznej jest wynikiem kilku istotnych elementów. Wprowadzenie zapisów obligujących domy pomocy społecznej oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze znajdujące się w rejestrze wojewody lub ubiegające się o wpis wymuszają na tychże placówkach spełnienie standardów związanych m.in. z zapewnieniem odpowiedniej liczby pracowników.

Również nie bez znaczenia jest fakt podjęcia przez jednostki pomocy społecznej w ostatnich latach działań związanych z realizacją projektów systemowych dofinansowanych ze środków z Unii Europejskiej w ramach programu Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Realizacja przez ośrodki pomocy społecznej projektów współfinansowanych lub finansowanych w całość ze środków unijnych pozwoliło bowiem na zatrudnienie zarówno merytorycznych pracowników związanych z realizacją tego zadania, jak i realizację szerszej oferty pomocy beneficjentom niż w przypadku wykorzystywania jedynie środków pochodzących z budżetu gmin i powiatów lub budżetu państwa.

Jak pokazała niniejsza analiza obserwowany wzrost zatrudnienia w większości jednostek organizacyjnych pomocy społecznej nie wyeliminował problemu związanego z niespełnieniem przez te jednostki wymogu zapewnienia minimalnej ustawowej liczby pracowników socjalnych. Jak pokazały dane liczba ośrodków pomocy społecznej niespełniających wymogów związanych z zatrudnieniem odpowiedniej liczby pracowników socjalnych w stosunku do liczby mieszkańców nadal jest dość duża. Co może natomiast

cieszyć, w ostatnich latach zmniejszyła się liczba ośrodków zatrudniających mniej niż 3 pracowników. Biorąc powyższe pod uwagę wprowadzenie zapisów w ustawie o pomocy społecznej, określającej maksymalną liczbę rodzin przypadających na 1 pracownika socjalnego, z którymi prowadzona jest praca socjalna oraz doprecyzowanie zapisu związanego z minimalną liczbą pracowników socjalnych w liczbie 3 zatrudnionych na pełen etat, spowoduje zapewne po zaraz wejściu przepisów w życie wzrost liczby ośrodków pomocy społecznej niespełniających zapisów ustawowych.

Akceptuję

ZASTĘPCA DYREKTORA

Wydziału Polityki Społecznej

/-/ Wiesława Kacperek-Biegańska

Warszawa, dnia 30 września 2010r.

Opracowano w Oddziale Programów i Analiz Wydziału Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie